

*Katedra Geologii Stosowanej
Wydział Górnictwa i Geologii
Politechnika Śląska w Gliwicach*

**Kamienie graniczne pól
górnictw – dziedzictwo
i przejaw uporządkowanego
wydobywania węgla kamiennego
na Górnym Śląsku**

Marian GOROL, Łukasz KĘDZIOR, Tadeusz MZYK

Wstęp

Górny Śląsk to kraina o wielowiekowych tradycjach górniczych. Za kolebkę śląskiego górnictwa czasów nowożytnych należy uznać okolice Tarnowskich Gór, z bogatymi złożami rud metali, ale węgiel kamienny w sposób zdecydowany wpłynął na rozwój gospodarczy tej ziemi. W Górnośląskim Zagłębiu Węglowym występują wszystkie typy technologiczne węgla kamiennego oraz antracyt.

OBECNIE

Dz.U. 2011 Nr 163 poz. 981

U S T A W A

z dnia 9 czerwca 2011 r.

Prawo geologiczne i górnicze¹⁾

Opracowano na podstawie: t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1131, 1991, z 2017 r. poz. 60, 202, 1089, 1215, 1566.

DZIAŁ I

Przepisy ogólne

Art. 1. 1. Ustawa określa zasady i warunki podejmowania, wykonywania oraz zakończenia działalności w zakresie:

- 1) prac geologicznych;

Fragment współczesnej koncesji na wydobywanie węgla kamiennego i metanu z jednego ze złóż GZW

W tabeli znajduje się wykaz współrzędnych geodezyjnych punktów wyznaczających granice obszaru górniczego.

Udzielić [redacted] koncesji na wydobywanie węgla kamiennego i metanu jako kopaliny towarzyszącej z części złoża [redacted] położonej na terenie miasta [redacted] w województwie śląskim, objętej obszarem górniczym [redacted] o powierzchni [redacted] którego granice wyznaczają linie łączące:

- punkty (1-38) od powierzchni do głębokości 10 m poniżej spągu pokładu 36-2 o następujących współrzędnych:

Lp.	Nr punktu	PL-2000	
		X	Y
1	3	57	046
2	3	57	035
3	3	51	052
4	9	03	250
5	9	52	263
6	9	58	378
7	9	59	482
8	9	60	568
9	9	25	514
10	9	20	491
11	9	87	469

Dane z Bilansu zasobów złóż kopalin w Polsce, stan na 31.12.2016 r.

Wykaz złóż węgla kamiennego - tys. t

Lp.	Nazwa złoża	Stan zag. złoża	Zasoby geologiczne					Zasoby przemysłowe	Wydobycie	
			bilansowe							poza-bilansowe
			Razem	A+B	C ₁	C ₂	D			
ZŁOŻA UDOKUMENTOWANE złóż: 157; OGÓLEM			58 578 441	6 197 250	20 213 689	30 232 398	1 935 104	15 481 510	2 982 717	66 484
Dolnośląskie Zagłębie Węglowe złóż: 7			423 980	54 498	134 298	235 184	-	36 838	-	-
1	Chrobry	Z	40 730	20 298	5 104	15 328	-	-	-	-
2	Heddi II	R	932	-	635	297	-	283	-	-
3	Julia	Z	17 660	8 871	828	7 961	-	-	-	-
4	Nowa Ruda Pole Piaśt Rejon Waclaw- Lech	R	179 311	10 293	71 757	97 261	-	-	-	-
5	Nowa Ruda (p.Shpiec)	Z	16 126	6 105	5 967	4 054	-	-	-	-
6	Victoria	Z	123 254	5 921	42 717	74 616	-	-	-	-
7	Wałbrzych-Gaj	Z	45 967	3 010	7 290	35 667	-	36 555	-	-
Górnośląskie Zagłębie Węglowe złóż: 140			46 869 647	6 024 486	16 159 776	22 750 281	1 935 104	9 963 634	2 682 586	59 173
1	Andalużja	Z	4 683	1 339	3 101	243	-	4 757	-	-
2	Anna	Z	26 346	5 943	10 159	10 244	-	-	-	-
3	Anna 1	E	884	823	61	-	-	-	884	142
4	Anna-Pole Północne	R	37 558	-	20 534	17 024	-	33 011	-	-
5	Barbara-Chorzów	Z	32 392	-	-	32 392	-	-	-	-
6	Barbara-Chorzów 2	R	39 505	6 323	11 013	22 169	-	-	-	-
7	Bobrek-Miechowice	Z	156 065	85 787	39 228	31 050	-	-	-	-
8	Bobrek-Miechowice 1	E	38 443	37 505	938	-	-	1 603	12 045	9

NA GÓRNYM ŚLĄSKU W PRZESZŁOŚCI

Już od XVI w., z karbońskiej formacji węglonośnej Górnego Śląska, wydobywano rudę żelaza oraz kamienie młyńskie i łupki osełkowe. W czasie eksploatacji rud żelaza napotymano na węgiel [Rzymełka J.A., 1988.].

Od połowy XVII w. z wychodni utworów karbonu zaczęto wydobywać węgiel kamienny na ziemi pszczyńskiej (lasy murckowskie) i stosować go w procesie świeżenia żelaza w kuźnicy jaroszowskiej. W Murckach już w 1657r. węgiel wydobywano w miejscu o nazwie Rudne Kotliska.

W 1740 r. uruchomiono kopalnię Murcki (Emanuelssegen). Po zgłębieniu pierwszego szybu, w roku 1755, zaczęto wydobywać węgiel metodą podziemną, jednak zorganizowane wydobywanie rozpoczęło w 1769 r. Kopalnia Murcki uznawana jest za najstarszą kopalnię węgla kamiennego na Górnym Śląsku.

Niekiedy jako pierwsza podawana jest kopalnia
Brandenburg, potem przemianowana na Wawel,
w Rudzie Śląskiej, założona w 1751 r. Odkrycie
węgla kamiennego na tym terenie datuje się na
około 1540 r. (Berezowski 1937).

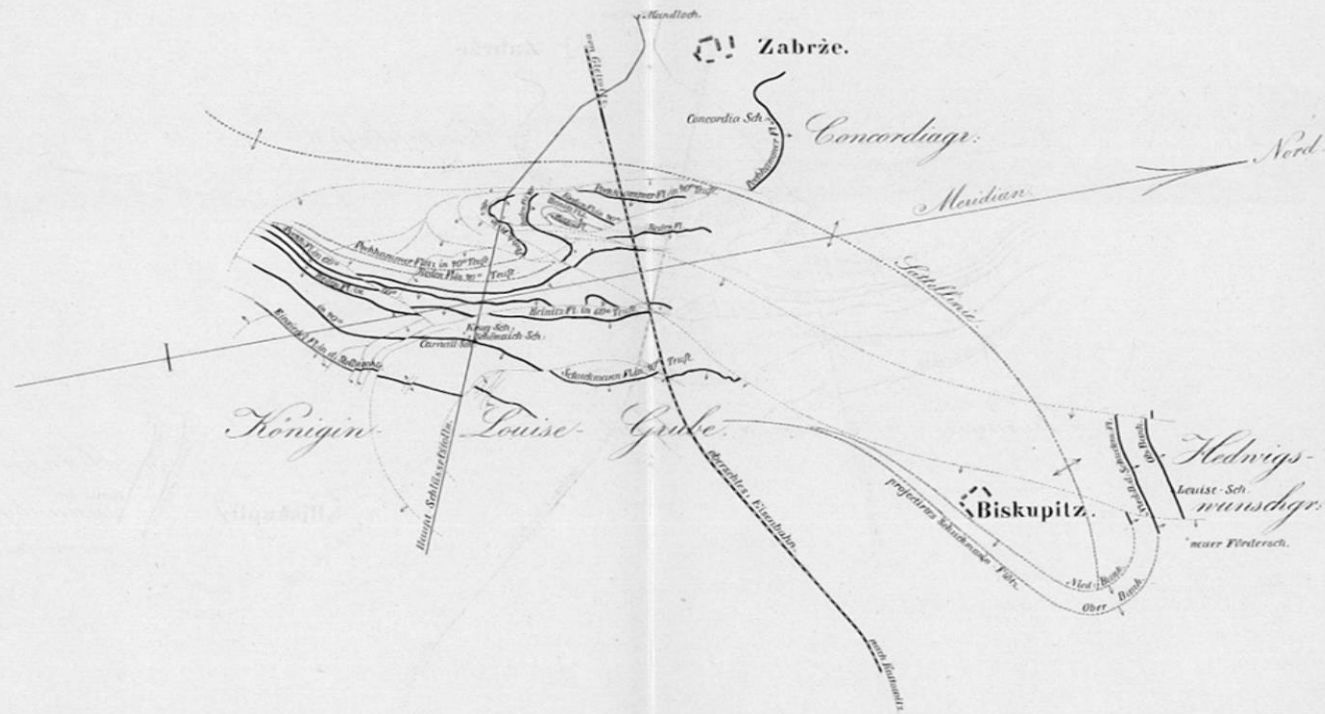
W drugiej połowie XVIII w. nastąpił rozwój górnictwa węglowego, związany ze stosowaniem węgla w hutnictwie żelaza i metali nieżelaznych, co z kolei umożliwiło ponowny rozwój górnictwa rudnego na Górnym Śląsku. W 1788 r. na Górnym Śląsku rozpoczęto produkcję koksu (B. Profaska 1988).

W 1790 (1791) r. otwarto pierwszą królewską kopalnię węgla kamiennego Król (Königsgrube) w Chorzowie, a w 1791 r. kopalnię Królowa Luiza (Königin Luise Grube) w Zabrze.

Darstellung der Flötlagerungsverhältnisse bei Zabrze.

Maassstab 1:32000.

0 20 40 60 80 100 120 140 160 180 200 220 240 260 280 300 320 340 360 380 400 420 440 460 480 500 520 540 560 580 600 620 640 660 680 700 720 740 760 780 800 820 840 860 880 900 920 940 960 980 1000 1020 1040 1060 1080 1100 1120 1140 1160 1180 1200 1220 1240 1260 1280 1300 1320 1340 1360 1380 1400 1420 1440 1460 1480 1500 1520 1540 1560 1580 1600 1620 1640 1660 1680 1700 1720 1740 1760 1780 1800 1820 1840 1860 1880 1900 1920 1940 1960 1980 2000 2020 2040 2060 2080 2100 2120 2140 2160 2180 2200 2220 2240 2260 2280 2300 2320 2340 2360 2380 2400 2420 2440 2460 2480 2500 2520 2540 2560 2580 2600 2620 2640 2660 2680 2700 2720 2740 2760 2780 2800 2820 2840 2860 2880 2900 2920 2940 2960 2980 3000 3020 3040 3060 3080 3100 3120 3140 3160 3180 3200 3220 3240 3260 3280 3300 3320 3340 3360 3380 3400 3420 3440 3460 3480 3500 3520 3540 3560 3580 3600 3620 3640 3660 3680 3700 3720 3740 3760 3780 3800 3820 3840 3860 3880 3900 3920 3940 3960 3980 4000 4020 4040 4060 4080 4100 4120 4140 4160 4180 4200 4220 4240 4260 4280 4300 4320 4340 4360 4380 4400 4420 4440 4460 4480 4500 4520 4540 4560 4580 4600 4620 4640 4660 4680 4700 4720 4740 4760 4780 4800 4820 4840 4860 4880 4900 4920 4940 4960 4980 5000 5020 5040 5060 5080 5100 5120 5140 5160 5180 5200 5220 5240 5260 5280 5300 5320 5340 5360 5380 5400 5420 5440 5460 5480 5500 5520 5540 5560 5580 5600 5620 5640 5660 5680 5700 5720 5740 5760 5780 5800 5820 5840 5860 5880 5900 5920 5940 5960 5980 6000 6020 6040 6060 6080 6100 6120 6140 6160 6180 6200 6220 6240 6260 6280 6300 6320 6340 6360 6380 6400 6420 6440 6460 6480 6500 6520 6540 6560 6580 6600 6620 6640 6660 6680 6700 6720 6740 6760 6780 6800 6820 6840 6860 6880 6900 6920 6940 6960 6980 7000 7020 7040 7060 7080 7100 7120 7140 7160 7180 7200 7220 7240 7260 7280 7300 7320 7340 7360 7380 7400 7420 7440 7460 7480 7500 7520 7540 7560 7580 7600 7620 7640 7660 7680 7700 7720 7740 7760 7780 7800 7820 7840 7860 7880 7900 7920 7940 7960 7980 8000 8020 8040 8060 8080 8100 8120 8140 8160 8180 8200 8220 8240 8260 8280 8300 8320 8340 8360 8380 8400 8420 8440 8460 8480 8500 8520 8540 8560 8580 8600 8620 8640 8660 8680 8700 8720 8740 8760 8780 8800 8820 8840 8860 8880 8900 8920 8940 8960 8980 9000 9020 9040 9060 9080 9100 9120 9140 9160 9180 9200 9220 9240 9260 9280 9300 9320 9340 9360 9380 9400 9420 9440 9460 9480 9500 9520 9540 9560 9580 9600 9620 9640 9660 9680 9700 9720 9740 9760 9780 9800 9820 9840 9860 9880 9900 9920 9940 9960 9980 10000

Mapka pokładów węgla udostępnionych w kop. Królowa Luiza, w Zabrzu (F. Roemer, 1870)

Pod koniec XVIII i w XIX w. na Górnym Śląsku licznie powstawały gwareckie (prywatne) kopalnie węgla kamiennego. Były to zwykle niewielkie zakłady górnicze. (Gabzdyl, Gorol 2008).

W 1818 r. największe wydobyte 240 t/d uzyskała kop. Król w Chorzowie.

Na przełomie XIX i XX wieku kopalnie przeobrażały się w duże, nowoczesne zakłady górnicze.

REGULACJE PRAWNE

W 1756 roku, dekretem rządowym z dnia 19 lutego, Fryderyk II Wielki zaliczył minerały, także węgiel kamienny, do tzw. regaliów.

W roku 1769 zostało natomiast wydane prawo górnicze dla Śląska i Hrabstwa Kłodzkiego, które powołało Wyższy Urząd Górniczy we Wrocławiu, z oddziałem w Tarnowskich Górach. Prawo to regulowało przynależność własnościową i wydobywanie kopalin oraz prowadzenie robót poszukiwawczych.

Wcześniej węgiel kamienny uważano z reguły
za kopalinę przynależną do gruntu, przy czym
właściciele ziemscy często zezwalali samym
odbiorcom kopać go za określoną opłatą, tak
jak np. glinę.

Wprowadzone prawo górnicze zezwalało na
eksploatowanie węgla kamiennego oraz innych
kopalin należących do regaliów, wyłącznie tym
osobom, które po ich znalezieniu pierwsze
dokonały zgłoszenia, a następnie uzyskały tzw.
nadanie od Wyższego Urzędu Górniczego.

Nadawanie pól górniczych

Zgłoszenie zawierało miejsce odnalezienia kopaliny oraz proponowany wymiar i nazwę pola górniczego.

Z kolei władze górnicze sprawdzały, czy kopalina została rzeczywiście znaleziona i rozpatrywały ewentualne sprzeciwy wnoszone przez inne osoby. Załatwienie tych spraw trwało zwykle kilka miesięcy, czasem nawet kilka lat.

Następny etap stanowiło nadanie pola górniczego przez Wyższy Urząd Górniczy, przy czym od nadania do zatwierdzenia upływał okres od kilku dni do kilku miesięcy.

Wreszcie ostatnią czynnością było wymierzenie pola górniczego i oznaczenie jego granic w terenie. (Hebliński, Krzyśków 1997; Jaros 1984).

Przemysłowiec, który odkrył kopalinę, miał pierwszeństwo w otrzymaniu nadania przestrzeni do wydobywania kopaliny.

Nadania posiadały: nazwę pola górniczego, określenie rodzaju kopaliny oraz położenie pola górniczego.

Miało to być udokumentowane planem i rejestrem pomiarowym sporządzonym przez uprawnionego mierniczego górniczego (Gierlotka 2009, Jaros 1984).

Wytyczenie granic pola górniczego w terenie odbywało się w obecności właściciela tego pola, oraz właścicieli sąsiednich pól i kopalń.

Granice pola górniczego wyznaczał uprawniony mierniczy górniczy poprzez ustawienie znaków w obecności właściciela gruntu. Znakami tymi były właśnie górnice kamienie graniczne, wykonywane przez rzemieślników – kamieniarzy, tych samych którzy wykonywali kamienne nagrobki.

Kamienie graniczne pól górniczych składały się z części nadziemnej i podziemnej.

Część podziemna kamienia nie była dokładnie obrabiana i służyła do utwierdzenia w gruncie.

Część nadziemna, dokładnie obrobiona, miała zwykle następujące wymiary:

szerokość od 30 do 35 cm,

wysokość od 35 do 54 cm,

grubość około 20 cm.

Górna część kamienia była zaokrąglona, a niekiedy na szczycie wykonywano otwór będący punktem pomiarowym.

Kamienie graniczne na złożach węgla kamiennego posiadały inskrypcje na jednej lub na dwóch stronach. Wszystkie miały wybite godło górnicze, czyli przedstawiającą pyrlik i żelasko kupkę.

Mierniczy górniczy osadzał kamienie graniczne
w ten sposób, aby jeden kamień od drugiego
był widoczny „gołym okiem”. Kamienie te były
chronione prawem (Hebliński, Krzyśków 1997;
Loster 2004).

Charakterystyka kamieni granicznych wybranych pól górniczych

Najczęściej spotykane kamienie graniczne mają wykutą na jednej stronie (awers) nazwę kopalni w formie monogramu oraz rok pomiaru oznaczający zarazem datę posadowienia kamienia w terenie. Po przeciwnej stronie (rewers) wykuty jest kolejny numer kamienia wytyczającego dane pole górnicze oraz kupła nadająca mu charakter górniczy.

Uwagi:

- Nazwy niektórych pól górniczych przedstawionych na starych mapach górniczych, różnią się od tych występujących w literaturze. W pracy za prawidłowe przyjęto nazwy występujące na mapach, natomiast inne nazwy z literatury, dotyczące tego samego pola, umieszczono w nawiasach.
- Daty nadań pól górniczych są niekiedy podwójne, np. 27 I / 4 II 1841. W takim przypadku pierwsza data (27 I) odnosi się do wystawienia dokumentu nadania przez Wyższy Urząd Górniczy, a druga (4 II) do zatwierdzenia dokumentu przez władzę centralną.

Odczytywanie inskrypcji górniczych kamieni granicznych

Awers

Insignia górnicze -
młotek i żelasko
(kupa)

Pierwsza litera to inicjał
nazwiska właściciela
kopalni, do której należało
pole górnicze, a druga to
litera „G” Grube - Kopalnia

Rok posadowienia
kamieniaw gruncie

Rewers

Insignia górnicze -
młotek i żelasko
(kupa)

Numer
kamienia

Zestawienie kamieni granicznych

Lp.	Inskrypcja kamienia granicznego				Material	Wymiary			Lokalizacja		a) Nazwa pola górniczego b) Rok nadania c) Kopalnia
	Inicjał	Numeracja	Utwierdzenie kamienia w granicy	Inskrypcja jedno/dwustronna		Wysokość (części nadziemna)	Szerokość	Grubość	Pierwotna	Obecna	
1	A.G.	-	1842	Jedn.	Piaskowiec	44	33	23	Okolice Załęskiej Hałdy (Katowice)	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze MGW/TG/1924 ¹	a) Pole „Adam” b) 1841 r. c) ?
2	B.G.	1	1860	<u>Dwustr.</u>	Piaskowiec	50	32	17	Teren między Gliwicami a Zabrzem		a) Pole „Bronislava” b) 1859 r. c) ?
3	C.G.	2	1899	<u>Dwustr.</u>	Piaskowiec	50,5	31	15,5	?	Plac przed Szybem Pułaski, KWK „Wieczorek” w Katowicach	a) ? b) ? c) ?
4	H.G.	6	1861	<u>Dwustr.</u>	Piaskowiec	45 ²	31	18,5	Okolice Załęskiej Hałdy (Katowice)	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze MGW/TG/1930 ¹	a) Pole „Charlotte” b) ? c) ?
5	C.G.	-	1842	Jedn.	Piaskowiec	48	31	17	Teren między Katowicami a Chorzowem		a) Pole „Conrad” b) ? c) ?
6	<u>Eml.Gr.</u>	-	1825	Jedn.	Piaskowiec	40 ²	28,5	12	Okolice Orzesza	Izba Tradycji i Perspektyw KWK „Bolesław Śmiały”	a) Pole „Emilia” b) 1824 r. c) Kop. „Emilia”
7	E.G.	6	1859	<u>Dwustr.</u>	Piaskowiec	83 ³	31	18	Okolice Chudowa	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze MGW/TG/522 ¹	a) Pole „Engelbert” b) ? c) ?

8	E.G.	7	1859	<u>Dwustr.</u>	Piaskowiec	41	31,5	18	Teren między Gliwicami a Zabrzem	Izba Tradycji KWK „Sośnica”	a) Pole „ <u>Eustachius</u> ” b) 1857 r. c) ?
9	E.G.	8	1859	<u>Dwustr.</u>	Piaskowiec	40	31	16,5	<u>Tereny między Gliwicami a Zabrzem</u> DTŚ		a) Pole „ <u>Eustachius</u> ” b) 1857 r. c) ?
10	G.F.G.	3	1858	Jedn.	Piaskowiec	48	30	20,5	Okolice Ornontowic	Skansen Górniczy „Królowa Luiza” w Zabrzem	a) Pole „ <u>Goldener Frieden</u> ” b) ? c) ?
11	<u>G.N.Gr</u>	–	1831	Jedn.	Piaskowiec	54	31,5	13	Okolice Dębieńska (Czerwionka - Leszczyny)	Izba Tradycji Kopalni „Dębieńsko”	a) Pole „ <u>Gute Nachbarschaft</u> ” b) 1831 r. c) Kop. „ <u>Gute Nachbarschaft</u> ”
12	H.3K.G.	–	1840	Jedn.	Piaskowiec	34 ²	33	18	Teren między Katowicami a Chorzowem	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzem MGW/TG/1923 ¹	a) Pole „Heilige Drei Könige” b) 1838 r. c) ?
13	H.3K.G.	–	1840	Jedn.	Piaskowiec	46	31	17	Teren między Katowicami a Chorzowem		
14	H.3K.G.	–	1840	Jedn.	Piaskowiec	48	33,5	18			
15	H.G.	3	1840	<u>Dwustr.</u>	Piaskowiec	50	31	18	Okolice Czerwionki (Czerwionka - Leszczyny)	Izba Tradycji KWK „Knurów”	a) Pole „ <u>Helene</u> ” b) 1840 r. c) Kop. „ <u>Helene</u> ”
16	H.F.G.	5	1857	<u>Dwustr.</u>	Piaskowiec	41	31	17	?	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzem MGW/TG/1926 ¹	a) ? b) ? c) ?

17	Joseph: <u>Hoffnung:</u> G:	–	1841	Jedn.	Piaskowiec	49	34	18,5	Okolice Janowa (Katowice)	Plac przed Szybem Pułaski, KWK „Wieczorek” w Katowicach	a) Pole „ <u>Josephinus Hoffnung</u> ” b) 1840 r. c) ?
18	J:H:G:	–	1831	Jedn.	Piaskowiec	49	31,5	17	Okolice Orzesza	Izba Tradycji i Perspektyw KWK „Bolesław Śmiały”	a) Pole „ <u>Juliushoffnung</u> ” b) 1830 r. c) ?
19	K E G:	–	1857	Jedn.	Piaskowiec	35 ²	23 ²	16	Niewiadom Dolny (Rybnik)	Izba Pamięci KWK „Rydultowy”	a) Pole „ <u>Kaiserin Elisabeth</u> ” b) 1856 r. c) ?
20	K.F.G	2	1860	<u>Dwustr.</u>	Piaskowiec	48	31	18	Okolice Załęskiej Hałdy (Katowice)	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze MGW/TG/1923 ¹	a) Pole „ <u>Kleine Franziska</u> ” b) 1859 r. c) ?
21	2 ga K.L	2	–	<u>Dwustr.</u>	Granit	100 ³	26	17	Okolice <u>Zaborza</u> (Zabrze)	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze MGW/TG/1184 ¹	a) Pole „Königin Luise“ b) 1791 r. c) Kop. „Königin Luise“
22	L:Gr:	–	1840	Jedn.	Piaskowiec	47,5	31	11	Niewiadom (Rybnik)	Izba Pamięci KWK „Rydultowy”	a) Pole „Laura” b) 1840 r. c) Kop. „Laura”
23	M.G.	–	1857	Jedn.	Piaskowiec	42	30	18,5	Okolice Załęskiej Hałdy (Katowice)	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze MGW/TG/1125 ¹	a) Pole „ <u>Mammouth</u> ” b) 1855 r. c) Kop. „Mammouth”
24	M.G.	–	1826	Jedn.	Piaskowiec	43	29	12,5	Okolice Dębieńska (Czerwionka – Leszczyny)	Izba Tradycji Kopalni „Dębieńsko”	a) Pole „ <u>Mariane</u> ” b) 1807 r. c) Kop. „Mariane”
25	Paulus Peter Grube	5	1825	<u>Dwustr.</u>	Piaskowiec	68 ³	28	14	?	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze MGW/TG/1923 ¹	a) Pole „Paulus Peter“ b) ? c) ?
26	P.G.	9	1859	<u>Dwustr.</u>	Piaskowiec	47	31	15,5	Janów Miejski (Mysłowice)	Plac przed Szybem Pułaski, KWK „Wieczorek” w Katowicach	a) Pole „Pepita” b) 1855r. c) Kop. „Pepita”

27	P.G.	5	1861	<u>Dwustr.</u>	Piaskowiec	40	31	16	Okolice Katowic	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze MGW/TG/1929 ¹	a) Pole „ <u>Pfarrfeld</u> ” b) 1859 r. c) ?
28	P.G.	–	1842	Jedn.	Piaskowiec	50	31	18	Okolice Brynowa (Katowice)	Park Kościuszki w Katowicach	a) Pole „ <u>Praeservatio</u> ” b) 1841 r. c) ?
29	R.G.	–	1857	<u>Dwustr.</u>	Piaskowiec	40	31	16	Okolice Załęskiej Hałdy (Katowice)	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze MGW/TG/1928 ¹	a) Pole „ <u>Rinaldo</u> ” b) ? c) ?
30	?	?	1831	?	?	?	?	?	Rydułtowy	Niedobczyce (Rybnik)	a) ? b) 1830 r. c) Kop. „ <u>Sylwester</u> ”
31	T.H.G.	7	1859	<u>Dwustr.</u>	Piaskowiec	47	30	15,5	Okolice Załęskiej Hałdy (Katowice)	Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze MGW/TG/1931 ¹	a) Pole „ <u>Teichmans Hoffnung</u> ” b) 1856 r. c) ?
32	W.G	–	1860	Jedn.	Piaskowiec	41	32	15,5	Okolice <u>Niewiadomia</u> (Rybnik)	Izba Pamięci KWK „Rydułtowy”	a) Pole „ <u>Wien</u> ” b) 1859 r. c) Kop. „ <u>Wien</u> ”
33	<u>W.Gr.</u>	–	1840	Jedn.	Piaskowiec	48	31	17	Okolice Orzesza	Miejska Placówka Muzealna w Mikołowie	a) Pole „ <u>Witowski</u> ” b) 1838 r. c) Kop. „ <u>Witowski</u> ”

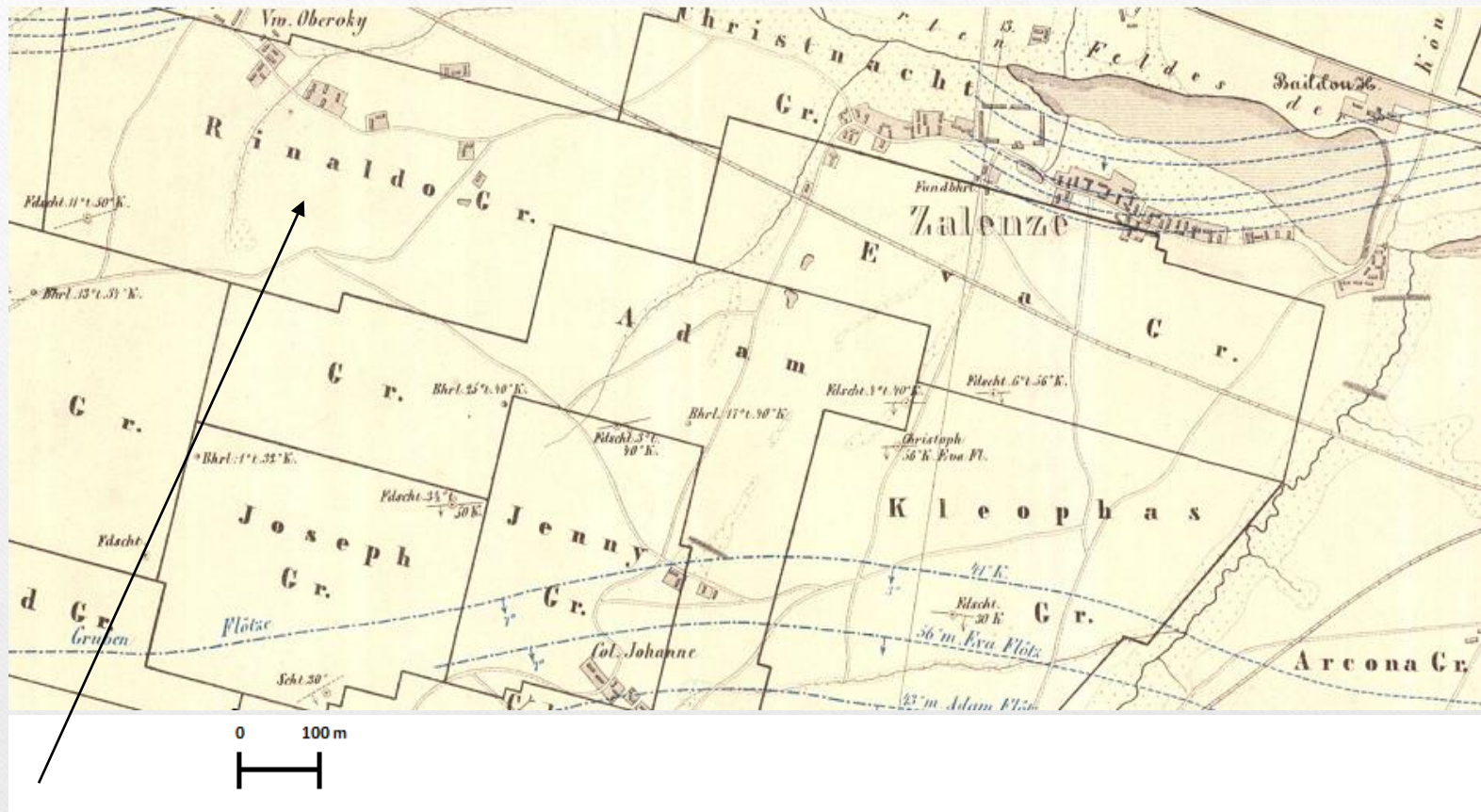
¹ – numer karty ewidencyjnej w Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze

² – wymiar niepełny z powodu zbyt głębokiego posadowienia, lub uszkodzenia kamienia

³ – wysokość części nadziemnej i podziemnej

? – brak danych

Pole górnicze „Rinaldo”

Fragment mapy „07 Kattowitz” z 1860 r. pochodzącej ze zbiorów Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze

Pole górnicze „Rinaldo”, położone w okolicy Załęskiej Hałdy w Katowicach, uzyskało nadanie 17/30 I 1844 r.

Z pola „Rinaldo” zachował się jeden kamień graniczny. Nie jest on numerowany, a data na nim umieszczona wskazuje, że został on posadowiony w gruncie w 1857 roku. Obecnie znajduje się w Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze.

Awers i rewers kamienia granicznego pola
górniczego „Rinaldo” (fot. Ł. Kędzior)
Insygnia górnicze: R.G., 1857

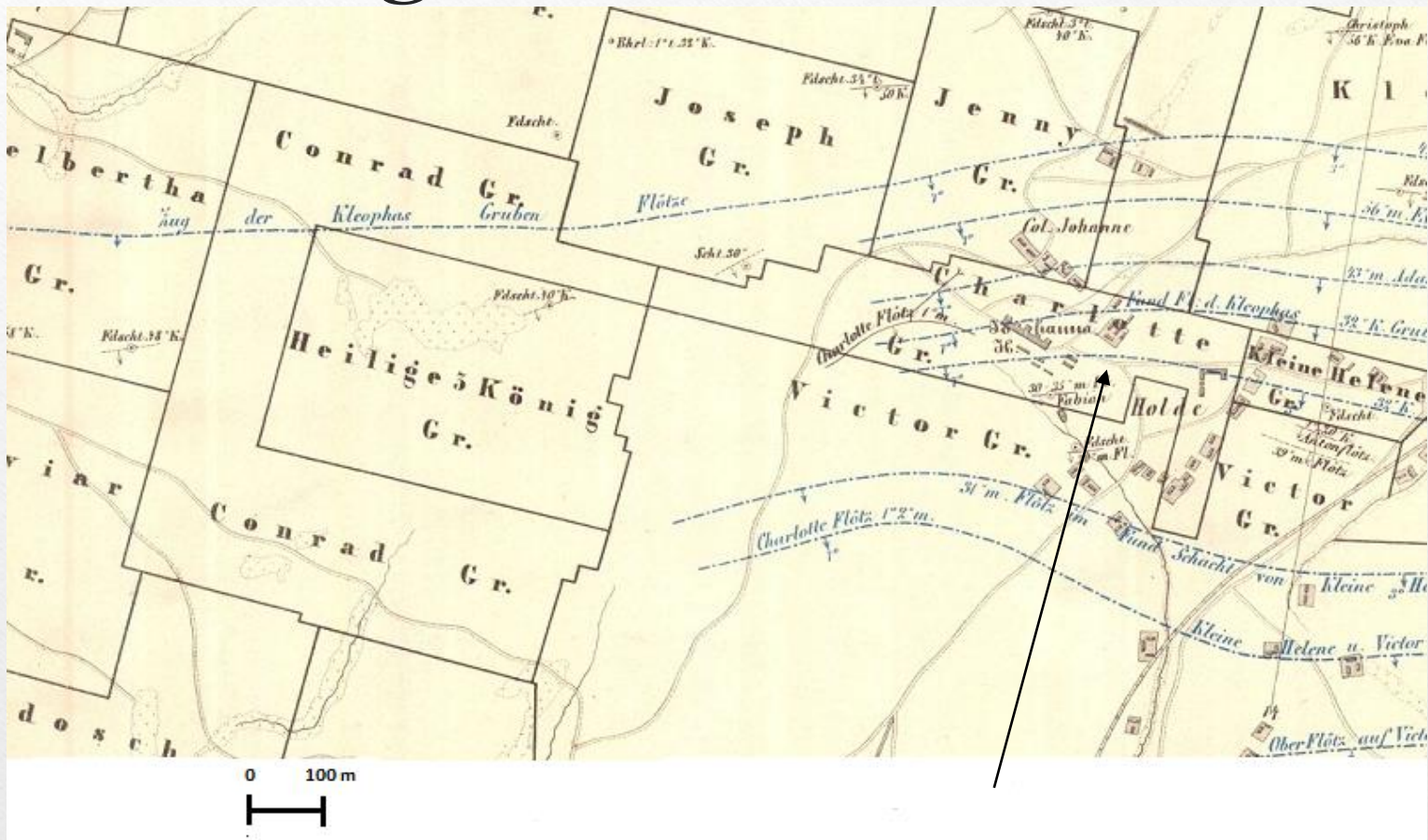
Awers

Rwers

Pole górnicze „Charlotte”

Fragment mapy „07 Kattowitz” z 1860 r. pochodzącej ze zbiorów Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze

Pole górnicze „Charlotte”, zlokalizowane w okolicy Załęskiej Hałdy w Katowicach, nadanie uzyskało 16 III 1793 roku.

Jedyny zachowany kamień pola górniczego „Charlotte” znajduje się w Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze. Rok i numer wyryty na dwustronnej inskrypcji wskazuje, że kamień ten został posadowiony w gruncie w 1861 roku i był szóstym kamieniem wyznaczającym to pole.

Awers i rewers kamienia granicznego pola
górniczego „Charlotte” (fot. Ł. Kędzior)
Insignia górnicze: H.G. 1861, Nr 6

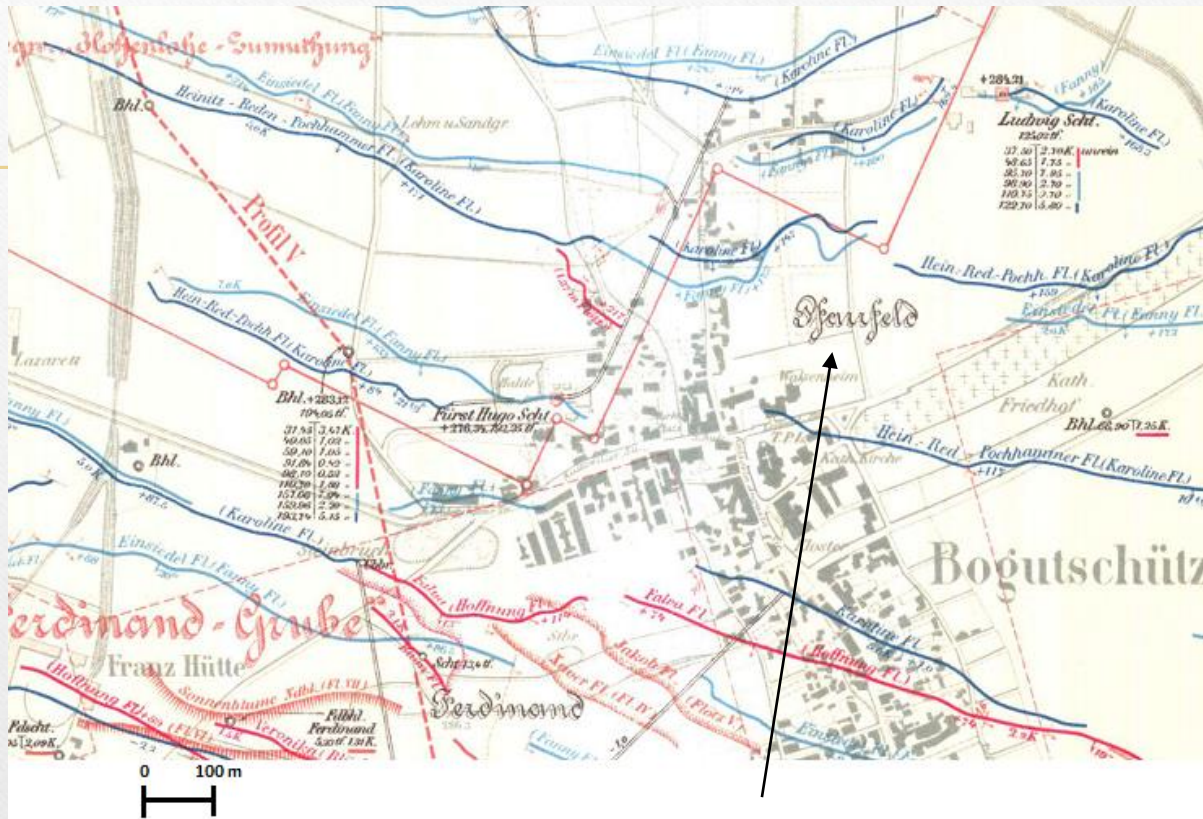
Awers

Rwers

Pole górnictwe „Pfarrfeld”

Fragment mapy „26 Kattowitz” z 1901 - 1903 r., pochodzącej ze zbiorów Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze

Pole górnicze „Pfarrfeld” („Księżę Pole”) położone w okolicy Katowic uzyskało nadanie w 1859 roku, a właścicielką była Waleska von Tiele – Winkler.

Jedyny zachowany kamień graniczny z tego pola został posadowiony w gruncie w 1861 roku. Obecnie kamień ten znajduje się w Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze. Dwustronna inskrypcja wskazuje, że był to piąty kamień graniczny wyznaczający to pole górnicze.

Awers i rewers kamienia granicznego pola
górniczego „Pfarrfeld” (fot. Ł. Kędzior)
Insignia górnicze: P.G. 1861 , Nr 5

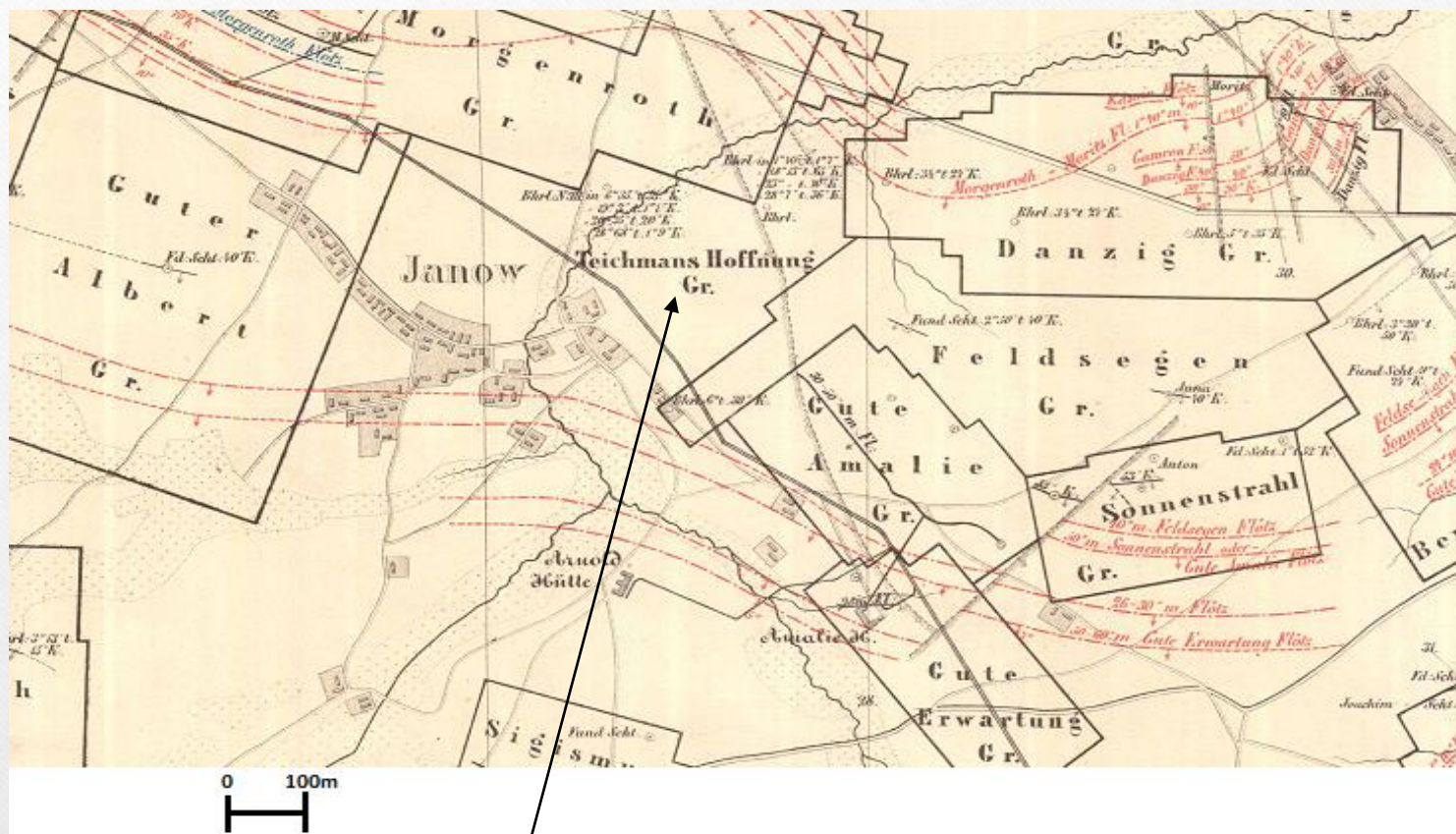
Awers

Rewers

Pole górnictwe „Teichmans Hoffnung”

Fragment mapy „08 Myslowitz” z 1860 r., pochodzącej ze zbiorów Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze

Pole górnicze „Teichmans Hoffnung” („Teichmannshoffnung”, „Nadzieja Teichmanna”) położone było w Szopienicach (Katowice), a nadanie otrzymało 29 IV/ 10 V 1856 roku.

Z pola „Teichmans Hoffnung” zachował się tylko jeden kamień graniczny. Znajduje się obecnie w Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze. Dwustronna inskrypcja wskazuje, że był to siódmy kamień wyznaczający to pole górnicze. Został on posadowiony w gruncie w 1859 roku.

Awers i rewers kamienia granicznego pola
górniczego „Teichmans Hoffnung” (fot. Ł.
Kędzior)

Insygnia górnicze: T.H.G., VII. 1859

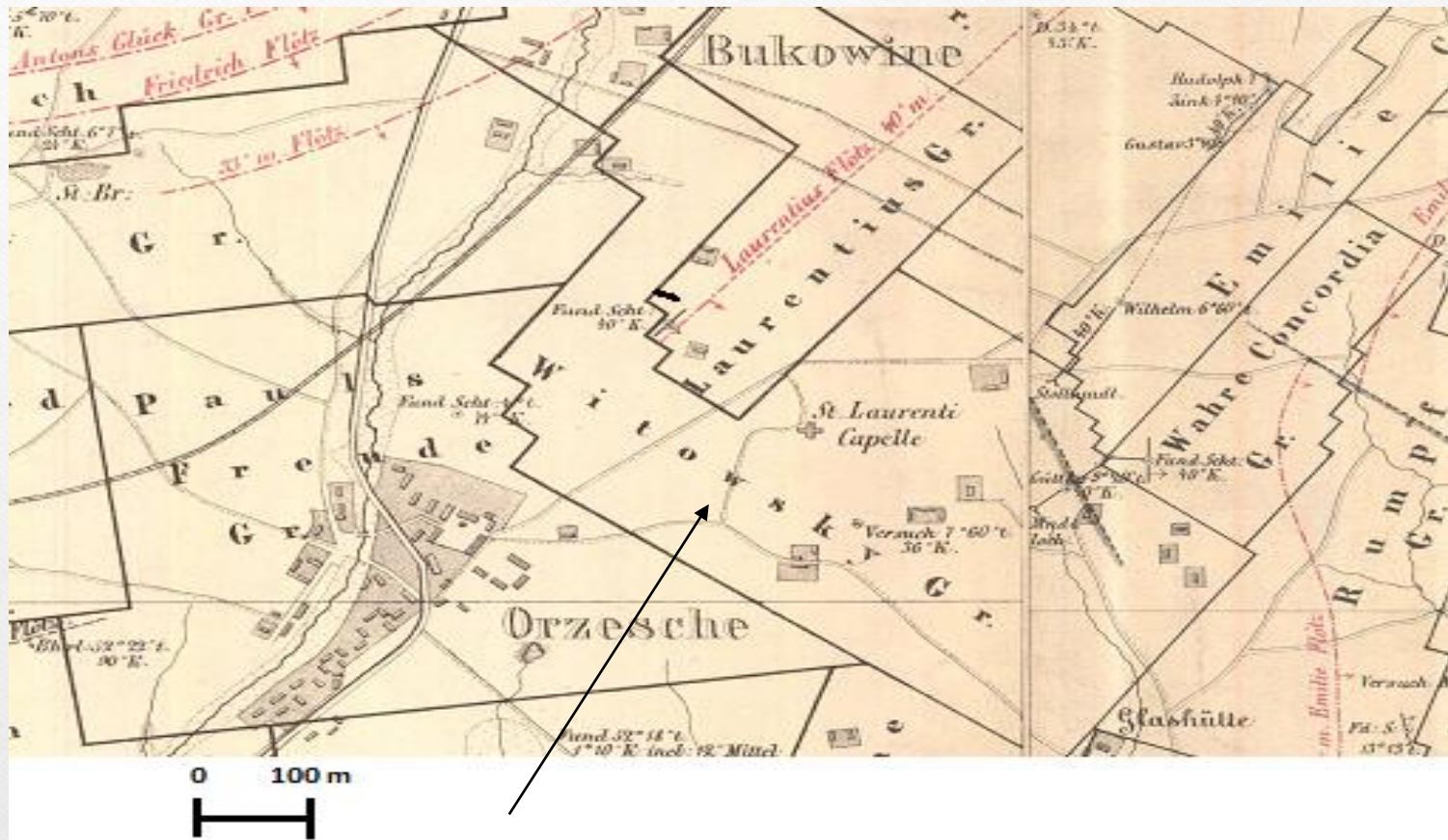
Awers

Rwers

Pole górnicze „Witowsky”

Scalone fragmenty map „10 Nikolai” z 1860 r. i „09 Czerwionka” z 1860 r.,
pochodzące ze zbiorów Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze

Pole górnicze „Witowsky” („Witowski”) z rejonu Orzesza nadanie otrzymało 19/30 III 1838 r. Powstała na tym polu kopalnia „Witowsky” (eksploatacja 1839–1840), należała do Franciszka Winklera. W 1863 roku została włączona do kopalni „Orzesze”.

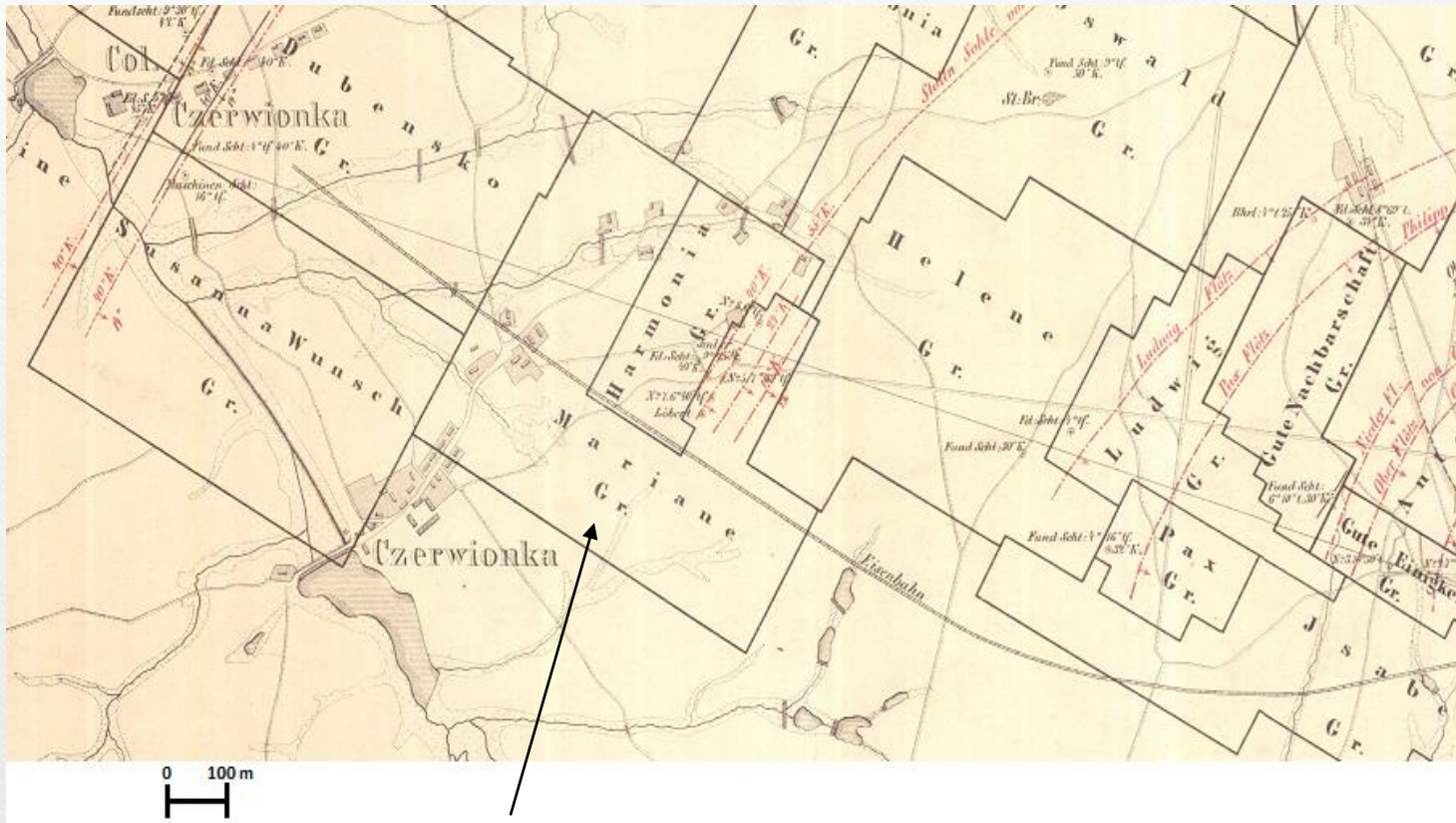
Jedyny zachowany kamień pola „Witowsky” znajduje się obecnie w Miejskiej Placówce Muzealnej w Mikołowie. Inskrypcja wyryta na kamieniu wskazuje, że został on posadowiony w gruncie w 1840 roku.

Awers kamienia granicznego pola
górniczego „Witowsky” (fot. Ł. Kędzior)

Insygnia górnicze: W: Gr., 1840

Pole górnicze „Mariane”

Fragment mapy „09 Czerwionka” z 1860 r., pochodzącej ze zbiorów Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze

Pole górnicze „Mariane” („Marianne”) w Czerwionce (Czerwionka – Leszczyne) otrzymało nadanie 4/19 VIII 1807 roku. Powstała na tym polu kopalnia „Mariane”, prowadziła eksploatację od 1821 do 1874 roku.

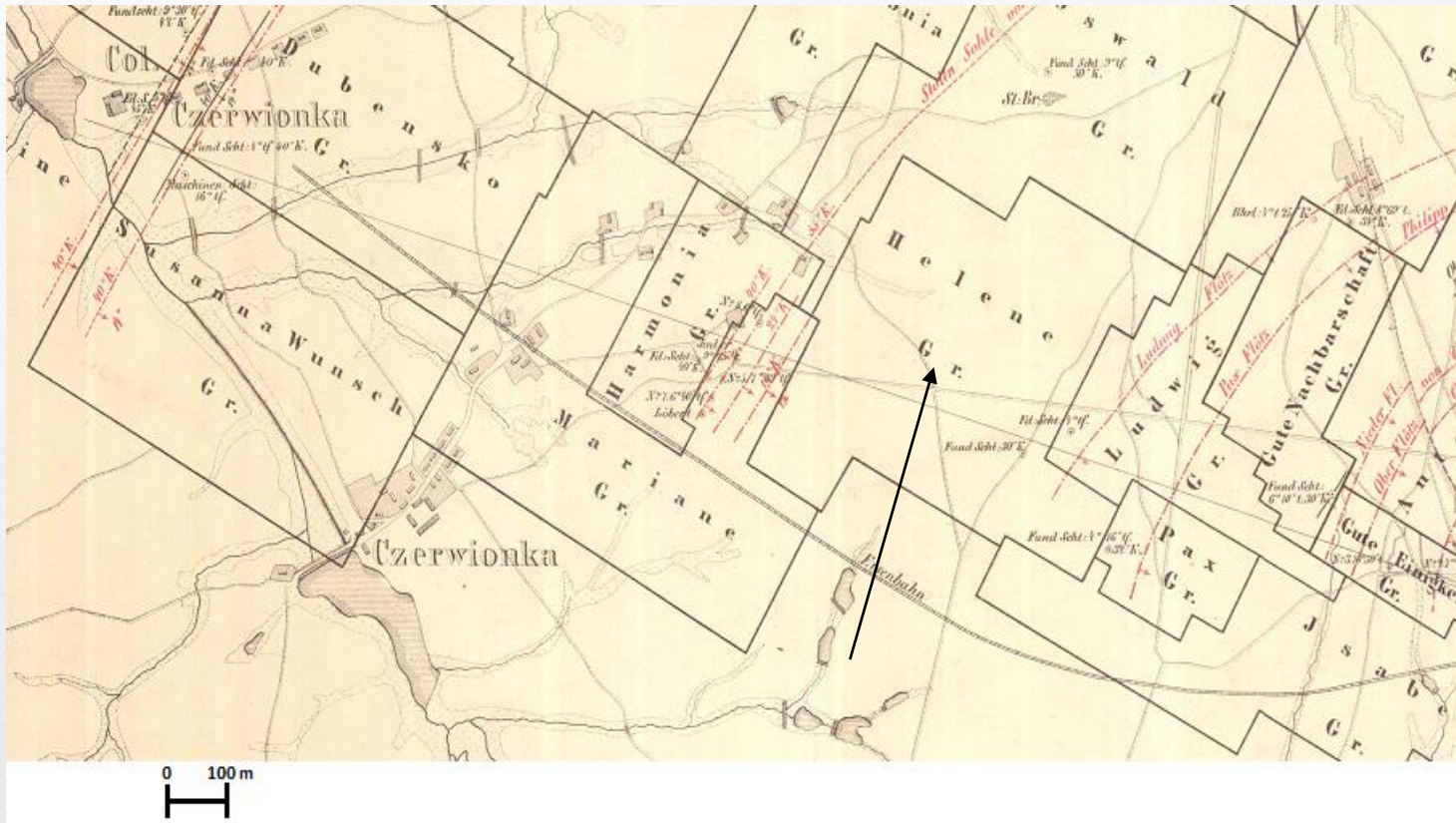
Zachowany kamień graniczny pola górniczego „Mariane”, znajduje się w Izbie Pamięci KWK „Dębieńsko”. Jest jednym z najstarszych kamieni, które udało się zlokalizować na terenie Górnego Śląska. Wyryta jednostronna inskrypcja wskazuje, że został on posadowiony w gruncie w 1826 roku.

Awers kamienia granicznego pola
górniczego „Mariane” (fot. Ł. Kędzior)

Insygnia górnicze: M.G. 1826

Pole górnicze „Helene”

Fragment mapy „09 Czerwionka” z 1860 r., pochodzącej ze zbiorów Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze

Pole górnicze „Helene” położone w okolicach Czerwionki uzyskało nadanie 28 VII/11 VIII 1840 roku (rys.4.14.). Powstała na tym polu kopalnia „Helene”, w 1856 roku uzyskała wydobyć się około 860 ton węgla.

Z pola górniczego „Helene” zachował się tylko jeden kamień graniczny. Dwustronna inskrypcja wskazuje, że był to trzeci kamień z kolei, posadowiony w gruncie w 1841 roku. Znajduje się w Izbie Tradycji Górniczej przy KWK „Knurów”.

Awers i rewers kamienia granicznego pola górniczego „Helene” (fot. Ł. Kędzior)

Insygnia górnicze: H.G. 1841, Nr 3

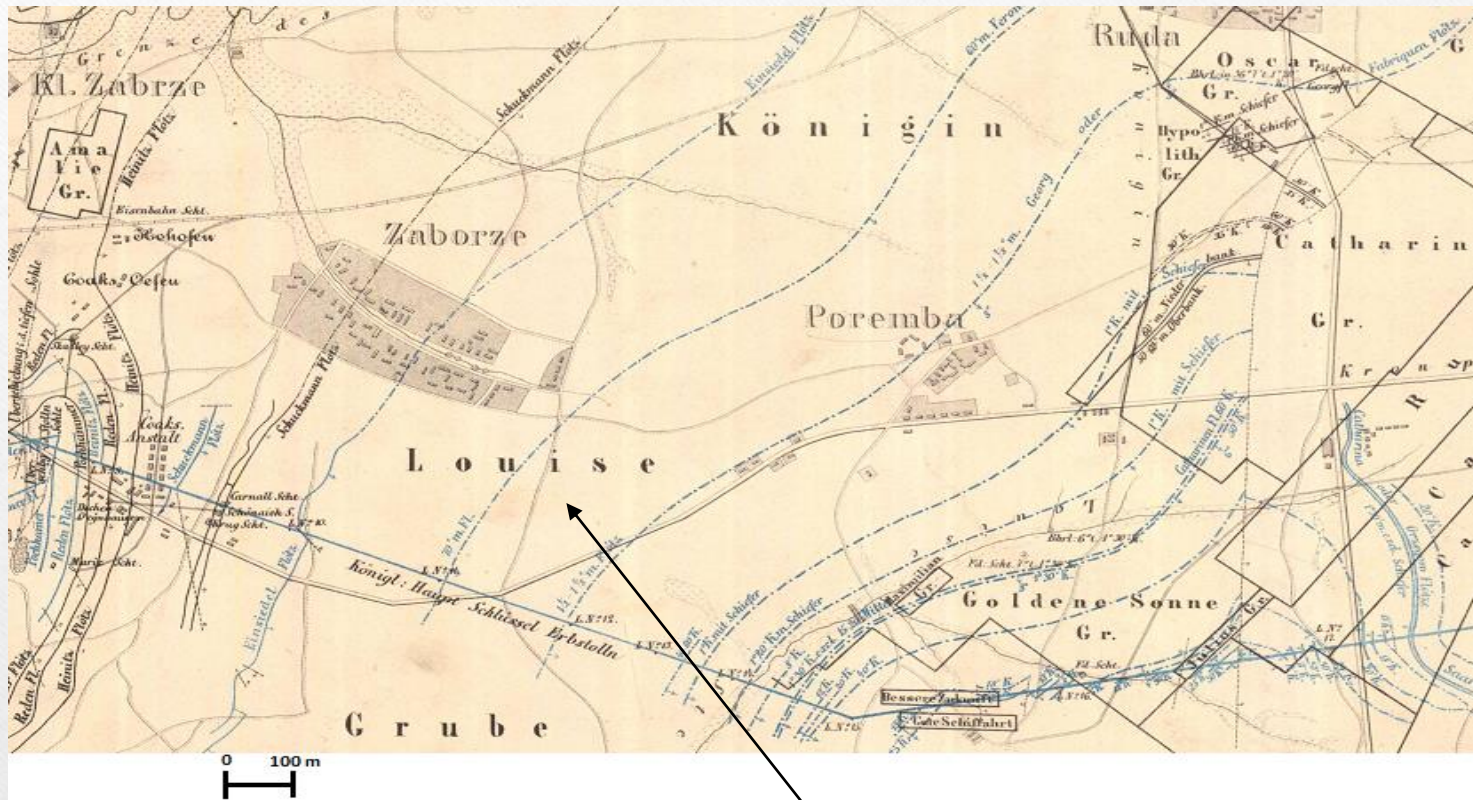
Awers

Rewers

Pole górnictwe „Königin Louise”

Fragment mapy „02 Ruda” z 1860 r. pochodzącej ze zbiorów Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu

Kopalnia „Königin Louise” („Königin Luise”, „Królowa Luiza”) została założona w 1791 roku przez pruskie władze górnicze. Kopalnia należała do skarbu państwa pruskiego.

Jedyny odnaleziony kamień graniczny znajduje się w Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrze. Inskrypcja wskazuje, że był to drugi z kolei kamień wyznaczający pole górnicze „Königin Louise”. Spośród wszystkich odnalezionych kamienni granicznych to jedyny wykonany z granitu.

Awers kamienia granicznego pola górniczego
„Königin Luize” (fot. Ł. Kędzior)

Insygnia górnicze: 2 ga K.L.

Podsumowanie i wnioski

- Rozwój społeczno-gospodarczy świata często był, jest i będzie w swej istocie procesem opierającym się na bogactwach mineralnych oraz inteligencji i zespołowej pracy ludzi. Węgiel kamienny to kopalina, która walnie przyczyniła się do rozwoju gospodarczego wielu regionów świata, także Górnego Śląska – krainy o wielowiekowych tradycjach górniczych.

- Prawie wszystkie scharakteryzowane w pracy górnicze kamienie graniczne są wykonane z piaskowca, a jedynie kamień pochodzący z pola górniczego „Königin Louise” wykonany jest z granitu. Niewielka liczba kamieni przetrwała w miejscu ich pierwotnego posadowienia w terenie. Często stają się łupem złodziei lub wandalii.

- Zachowane do dziś kamienie graniczne pól górniczych wraz ze starymi mapami górniczymi są świadectwem kopalnictwa prowadzonego w sposób zorganizowany oraz dowodem uporządkowania zasad formalno-prawnych w tej dziedzinie.

- Kamienie graniczne pól górniczych stanowią unikatowe dziedzictwo przemysłowe Górnego Śląska i są materialnym świadectwem jego rozwoju. Te nadal pozostające w miejscu pierwotnej lokalizacji w terenie, powinny zostać objęte ochroną. W przeciwnym razie pozostanie po nich jedynie ślad na starych mapach górniczych.

DZIĘKUJEMY ZA UWAGĘ

BIBLIOGRAFIA

- Berezowski S.: Przewodnik po województwie śląskim. Wyd. Inst. Śl., Katowice 1937.
 - Czempiel M.: Wybrane obiekty geoturystyczne i przemysłowe Ziemi Rybnickiej. Instytut Geologii Stosowanej Politechniki Śląskiej, Gliwice 2007.
 - Gabzdyl W., Gorol M.: Geologia i bogactwa mineralne Górnego Śląska i obszarów przyległych, Wydawnictwo Politechniki Śląskiej, Gliwice 2008 .
 - Gierlotka S.: Historia górnictwa, „Śląsk” Wydawnictwo Naukowe, Katowice 2009.
-
- Hebliński J., Krzyśków K.: 90 lat KWK "Makoszowy" : 1906-1996 /, wyd. M Studio, Zabrze 1997.
 - Jaros J.: Dwa wieki Kopalni Węgla Kamiennego "Zabrze-Bielszowice": Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Górnictwa, Zabrze 1991.
 - Jaros J.: Słownik historyczny kopalń węgla na Ziemiach polskich, wyd. Śląski Instytut Naukowy, Katowice 1984.
 - Jaros J.: Słownik katowickich kopalń i hut, wyd. Katowickie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne, Katowice 1984.
 - Jaros J.: Zarys dziejów górnictwa węglowego, wyd. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa – Kraków 1975.
 - Kędzior Ł.: Kamienie graniczne pól górniczych jako ślady materialne zorganizowanego wydobycia kopalni na górnym śląsku, atrakcją geoturystyczną. Instytut Geologii Stosowanej Politechniki Śląskiej, Gliwice 2010.
 - Loster T.: Pola górnicze i ich kamienie graniczne, Miesięcznik Wyższego Urzędu Górniczego, Katowice 2004 nr 11 s. 47.
 - Opis do mapy „Polisch – Oberschlesien, Deutsch – Oberschlesien” wyd. Gea Vorlag G.m.b.H., Berlin 1935.
 - Praca pod redakcją Jurkiewicza J.: Górniki Polski; Zeszyty Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu Nr.2, wyd. MGW, Zabrze 2008.
 - Praca zbiorowa pod redakcją Roli H.: 200 lat Kopalni Węgla Kamiennego Rydułtowy; Śląski Instytut Naukowy, Katowice 1992.
 - Praca zespołowa pod redakcją Pazdura J.: Zarys Dziejów Górnictwa na ziemiach Polskich T. II, Wydawnictwo Górnictwo Hutnicze, Katowice 1961
 - Probiez K.: Górnictwo na cenzurowanym. Wyd. Pol. Śl., Gliwice 2001.
 - Profaska B.: Dzieje Dębieńska. Agencja Reklamowo-Wydawnicza „Vectra”, Czerwonka-Leszczyny 1988.
 - Rzymelka J.A.: Dzieje poznawania geologicznego Górnośląskiego Zagłębia Węglowego do 1870 roku. Prace Naukowe UŚl. w Katowicach, nr 898, 1988.
 - Karty katalogowe Muzeum Górnictwa Węglowego w Zabrzu (numer inwentarza): MGW/TG/370; MGW/TG/1923; MGW/TG/1926; MGW/TG/2165.